

Суска А.А.,
*к.е.н., завідувач кафедри деревооброблювальних технологій
та системотехніки лісового комплексу,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА РИНКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ ЛІСУ

Анотація. У статті розроблено й обґрунтовано методичні підходи до оцінки ефективності інституціонального середовища ринку соціально-екологічних послуг лісу, яка враховує комплексний характер інституціонального ефекту й особливості прояву кожного зі складників.

Ключові слова: ринок, еколого-економічна система, інститут, ефективність інститутів, економічний ефект, соціальний ефект, екологічний ефект, соціальні індикатори, екологічна безпека.

Постановка проблеми. Важливим перспективним джерелом економічного зростання лісового сектору економіки України є соціально-екологічний ресурс лісу. Водночас значні протиріччя між суб'єктами лісогосподарювання щодо порядку і правил використання цього ресурсу негативно впливають на ефективність реалізації таких перспектив. Значна частина керівників лісової галузі економіки України до процесів капіталізації соціально-екологічних користностей лісу ставиться скептично, вважаючи цей напрям розвитку неефективним. Основною причиною таких протиріч та скептичних ставлень до перспектив комерційного використання соціально-екологічного ресурсу лісу є нездатність економічних суб'єктів пристосуватися до корінних змін в інституалізації економічного простору лісового господарства, що генеруються трансформацією галузі до ринкових умов господарювання й активною екологізацією господарських процесів. Ці протиріччя значною мірою можливо вирішити за рахунок створення ефективної системи інституціонального забезпечення, яка визначає єдині правила поведінки суб'єктів економічної системи, зменшує витратність на узгодження дій під час укладення та реалізації контрактів, чим робить певний внесок у загальну ефективність економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За класичними підходами ефект підсистем забезпечення економічної системи, у тому числі й підсистеми інституціонального забезпечення, визначається як частина загального ефекту системи, а ефективність підсистем забезпечення – як відношення цього ефекту до витрат на організацію та функціонування підсистеми забезпечення [1].

Відома ціла низка підходів до вирішення проблеми оцінки ефективності інституціоналізації економічних систем, в яких досліджуються й обґрунтовуються необхідність комплексного аналізу ефективності інституціонального забезпечення та застосування методів оцінки в умовах ринкової конкуренції [2].

Комплексний підхід до оцінки ефективності системи інституціонального забезпечення фірми передбачає те, що загальна ефективність інститутів економічної системи визначається

ефективністю функціонування та використання кожного елемента системи таких інститутів: раціональністю структури, застосуванням наукових, передових методів управління, швидкістю, повнотою інформаційного обслуговування, кваліфікацією керуючих кадрів, їх умінням творчо підходити до вирішення конкретних проблем управління [3].

Існує твердження, що ефективність формальних інститутів економічної системи можливо оцінити за рівнем співробітництва держави та суб'єктів економічної системи, і, навпаки, ефективність неформальних інститутів – це ступінь впливу суспільства на законотворчу діяльність органів державної влади [4].

До комплексу ефективності інституціонального забезпечення належить соціальний складник. Соціальна ефективність інституціонального забезпечення – це задоволення соціальних цілей та потреб людини шляхом установами і чіткого дотримання правил взаємодії економічних та соціальних агентів системи [5].

Під екологічною ефективністю інституціонального забезпечення розуміються ресурсозбереження, зниження відходів, максимально підтримуване використання відновлених ресурсів, продовження життя кінцевих продуктів, зниження маси токсичних відходів та їх розповсюдження у навколишньому середовищі [6].

Оцінка екологічної ефективності забезпечує керівництво достовірною та підтверженою поточною інформацією, яка дає змогу визначити, чи відповідає екологічна ефективність організації сукупності критеріїв, окреслених керівництвом [7].

Мета статті полягає у розробленні методичних підходів до оцінки ефективності системи інституціонального забезпечення ринку соціально-екологічних послуг лісу як комплексної категорії, яка включає економічний, соціальний і загальноприродний ефекти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективною системою інституціонального забезпечення ринку соціально-екологічних послуг лісу можливо вважати таку, яка спроможна забезпечити досягнення суб'єктами економічної системи визначеного економічного ефекту за умов виконання соціального замовлення відповідних етноприродних територій і забезпечення необхідного рівня екологічної безпеки. У більш загальному трактуванні ефективність інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу можливо визначити через економічний ефект, який досягається в певних соціальних і екологічних обмеженнях.

Потрібно розуміти, що комплексність критерію ефективності інституціонального забезпечення не дає можливості визначити інтегральний показник, який може в певному співвідношенні об'єднати всі складники ефекту. Водночас під час

вибору стратегій розвитку системи інституціонального забезпечення залежно від етноприродних та економічних умов функціонування ринку соціально-екологічних послуг лісу необхідно визначити пріоритети того чи іншого складника комплексного ефекту, що вимагає єдиних показників економічного, соціального й екологічного ефектів інституціоналізації еколого-економічної системи.

Економічний складник ефекту інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу слід розуміти як збережені матеріальні і фінансові ресурси основних суб'єктів ринку – виробника (суб'єктів лісгосподарювання) та споживача (під час оцінки економічного ефекту за споживачів приймаються ті економічні суб'єкти, які споживають соціально-екологічні послуги лісу для отримання додаткового економічного ефекту) – на укладення і реалізацію комерційних контрактів (нормативно-правового обслуговування товарообігу). Витрати на обслуговування, надання чи передачу прав на товар визначають як сумарні трансакційні витрати (TB^{Σ}), які, як правило, включають: трансакційні витрати на пошук необхідної інформації ($TB^{IH\Phi}$); трансакційні витрати на урегулювання умов виконання контрактів (TB^K); трансакційні витрати на вимірювання (визначення) ціни контракту (TB^B); трансакційні витрати на захист прав власності (TB^{3PB}); трансакційні витрати на локалізацію можливої опортуністичної поведінки деяких суб'єктів ринку (ревізія в односторонньому порядку раніше узгоджених домовленостей) (TB^{OP}). Тобто сумарні трансакційні витрати, які може нести економічна система в ході реалізації й узгодження правових аспектів товарообігу, можливо визначити за виразом:

$$TB^{\Sigma} = TB^{IH\Phi} + TB^K + TB^B + TB^{3PB} + TB^{OP} \quad (1)$$

Підсистема інституціонального забезпечення може взяти ці витрати на себе і, відповідно, зменшити собівартість кінцевих результатів функціонування економічної системи. Тобто економічний ефект підсистеми інституціонального забезпечення можливо кількісно оцінювати через величину трансакційних витрат, яку вона може локалізувати в загальному процесі функціонування економічної системи. Всі складники сумарних трансакційних витрат, що стосується ринку соціально-екологічних послуг лісу, можливо кількісно оцінити.

З таким трактуванням економічного ефекту підсистеми інституціонального забезпечення можливо погодитися, якщо інституціональні послуги можуть надаватися безкоштовно. Але формування інститутів і процеси їх функціонування вимагають значних витрат (інституціональні трансакційні витрати – ІТВ). Сумарні інституціональні трансакційні витрати (ITB^{Σ}), як правило, складаються з: інституціональних трансакцій на проектування і розвиток інститутів (ITB^{IP}); інституціональних трансакційних витрат на підготовку (допідготовку) кадрів (ITB^{PK}); інституціональних трансакційних витрат на утримання необхідних інституціональних структур (ITB^{VC}); інституціональних трансакційних витрат на локалізацію можливих правових конфліктів (інституціональний ресурс) (ITB^{IP}). Тобто сумарні інституціональні трансакції можливо визначити за виразом:

$$ITB^{\Sigma} = ITB^{IP} + ITB^{PK} + ITB^{VC} + ITB^{IP} \quad (2)$$

Економічний ефект, який може генерувати підсистема інституціонального забезпечення (EE^{I3}), можна трактувати як зменшення собівартості кінцевого результату економічної системи і кількісно визначити за виразом:

$$EE^{I3} = TB^{\Sigma} - ITB^{\Sigma} \quad (3)$$

Відповідно, ефективність підсистеми інституціонального забезпечення ($E\Phi^{I3}$) можливо кількісно оцінити за виразом:

$$E\Phi^{I3} = \frac{EE^{I3}}{ITB^{\Sigma}} \quad (4)$$

Під час використання для розрахунку показника ефективності підсистеми інституціонального забезпечення відомих класичних підходів значною проблемою є аналіз оцінки такого показника.

Якщо виходити з основних характеристик ринку, які визначають його ефективність як економічної системи, а саме обсяг ринку, потенціал ринку, кон'юнктура ринку, частка ринку фірми, рівень конкуренції, то для ринку соціально-екологічних послуг лісу, що тільки формується, найбільш важливою характеристикою є потенціал ринку. За розуміння потенціалу ринку соціально-екологічних послуг як можливостей щодо капіталізації соціально-екологічного ресурсу лісу на певних етноприродних територіях, то саме інститути ринку формують нормативно-правове і маркетингове середовище, яке дає змогу визначити й активно реалізовувати соціально-екологічні корисності лісу (соціально-екологічний ресурс) як товар. Виходячи із цього, позитивний розвиток (приріст) попиту на соціально-екологічні послуги лісу може бути важливим індикатором ефективності інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу. Динаміку попиту на соціально-екологічні послуги лісу суб'єктами ринку можливо оцінити через відносні зміни обсягу товарообігу (ΔTO) за певний період. Тобто якщо відомо обсяг товарообігу в базовий період (початок виміру) (TO_B) й обсяг товарообігу у звітний період (кінець виміру), то відносний приріст товарообігу розраховується за виразом:

$$\Delta TO = \frac{TO_3 - TO_B}{TO_3} \quad (5)$$

Особливості соціально-екологічного ресурсу лісу полягають у тому, що він генерується постійно і не має певної цільової спрямованості. Відповідної спрямованості (в матеріальному плані) ресурс отримує в площині комерційних контрактів. Тобто виробничі витрати значною мірою не збільшуються від кількості контрактів, водночас можуть збільшуватися трансакційні витрати на обслуговування контрактів. Це висвітлює певну залежність між динамікою обсягу товарообігу та можливою динамікою інституціонального ефекту. Якщо товарообіг кількісно визначити через кількість контрактів (k) і середню величину одного контракту (S^{cp}), то відносний приріст товарообігу на ринку соціально-екологічних послуг лісу можливо визначити за виразом:

$$\Delta TO = \frac{S^{cp}_3 * k_3 - S^{cp}_B * k_B}{S^{cp}_3 * k_3} \quad (6)$$

де S^{cp}_3 , S^{cp}_B – середня величина одного контракту за звітний і базовий періоди відповідно;

k_3, k_B – кількість контрактів за звітний і базовий періоди відповідно.

Якщо інституціональна структура забезпечила певний приріст товарообігу за певний період за збільшення інституціональних трансакційних витрат (ΔITB^{Σ})

$$\Delta ITB^{\Sigma} = ITB^{\Sigma}_3 - ITB^{\Sigma}_B \quad (7)$$

де ITB^{Σ}_3 – інституціональні трансакції у звітний період;

ITB^{Σ}_B – інституціональні трансакції в базовий період, то економічну ефективність інституціонального забезпечення ринку соціально-екологічних послуг лісу можливо визначити за виразом:

$$E\Phi^{I3} = \frac{\Delta ITB \Sigma}{\Delta TO} \quad (8)$$

Якщо інститути ринку соціально-екологічних послуг лісу забезпечують процеси нормативно-правового обслуговування товарообігу на рівні рентабельності більше ніж 0,6 (середній рівень рентабельності маркетингових компаній, консалтингових фірм), то інститути ринку на період досліджень можна вважати ефективними ($E\Phi^{I3} > 0,6$). Таку ситуацію (для порівняння економічного, соціального й екологічного ефектів) за п'ятибальною шкалою оцінки можливо оцінити як п'ять балів.

Значне збільшення витрат на обслуговування процесів укладення і реалізації контрактів може викликати збільшення інституціональних трансакційних витрат та, відповідно, зменшити економічну ефективність інститутів.

Якщо збільшення інституційних затрат впливає на рентабельність системи інституціонального забезпечення в межах 15% ($0,45 < E\Phi^{I3} \leq 0,6$), таку ситуацію можливо оцінити в чотири бали.

Відповідно, ситуація ($0,30 < E\Phi^{I3} \leq 0,45$) оцінюється як три бали, ($0,2 < E\Phi^{I3} \leq 0,30$) – два бали, ($0,05 < E\Phi^{I3} \leq 0,2$) (нижче норми рентабельності лісової галузі) – один бал.

Соціальний ефект інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу слід розуміти як забезпечення певного компромісу (рівня узгодженості) інтересів економічних агентів ринку й інтересів населення певної етноприродної території.

Соціально-екологічний ресурс лісу є загальнонародним благом, і підприємці, які отримують це благо у вигляді товару, тобто платять за нього, не повинні мати переважних порівняно з іншим населенням цих територій.

Ринок соціально-екологічних послуг лісу може формувати на певній етноприродній території середовище певного соціально-економічного дисбалансу. Наприклад, туристичні компанії готові платити суб'єктам лісогосподарювання за використання рекреаційних територій, що здебільшого порушує історичні традиції використання цих територій місцевим населенням; сільськогосподарські підприємства в північно-західних областях України готові надавати інвестиції в екологічні програми щодо формування лісових масивів із породами дерев, які можуть сприяти осушенню болотистих площ, що негативно впливає на мисливський промысел місцевого населення. Така ситуація призводить до висновку, що методичні підходи до оцінки соціальної ефективності системи інституціонального забезпечення ринку повинні базуватися на визначенні для кожної етноприродної території спеціальних соціальних індикаторів, за проявом яких і оцінюють ефективність інституціонального впливу. Цілком зрозуміло, що капіталізація соціально-екологічних корисностей лісу може мати як негативні, так і позитивні соціальні прояви. Екологічні інвестиції можуть сприяти зменшенню шкідливих викидів в атмосферу, забезпечити чистоту річок і водоймищ, зменшувати ризики повеней, зсувів ґрунтів та селів, створювати нові робочі місця і водночас ущільнювати лісові ґрунти за надлишку туристичних маршрутів, міняти природну структуру лісів тощо. Позитивну соціальну спрямованість процесу капіталізації соціально-екологічних корисностей лісу надає його інституціоналізація. Саме у цьому й проявляється соціальний ефект інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу.

Соціальними індикаторами ефективності інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу можуть бути:

– індикатор рівня забруднення атмосфери (I_{P3A}) як відношення відсотку шкідливих речовин за періоди спостережень два ($P3A_2$) і один ($P3A_1$):

$$I_{P3A} = \frac{P3A_2}{P3A_1}; \quad (9)$$

– індикатор рівня поверхневих водостоків (I_{PPB}) як відношення середнього рівня поверхневого водостоку за період спостережень (як правило, за три роки) (PPB_c) до гранично небезпечного рівня поверхневого водостоку для даної території (PPB_H):

$$I_{PPB} = \frac{PPB_c}{PPB_H}; \quad (10)$$

– індикатор рівня загрози зсуву ґрунтів (селів) ($I_{P3Г}$), як відношення ваги зсувів ґрунтів за певний період за становленням ринку соціально-екологічних послуг лісу ($P3Г_{зсп}$) до ваги зсувів до становлення ринку ($P3Г_{дсп}$):

$$I_{P3Г} = \frac{P3Г_{зсп}}{P3Г_{дсп}}; \quad (11)$$

– індикатор рівня рекреаційного навантаження території (I_{PPH}) як відношення граничної кількості туристів (відпочиваючих) за рік (період) (PPH_c) до кількості туристів (відпочиваючих) за рік (період) спостереження (PPH_e):

$$I_{PPH} = \frac{PPH_e}{PPH_c}; \quad (12)$$

– індикатор рівня трудової зайнятості населення територій у лісовому секторі економіки за становленням ринку соціально-екологічних послуг лісу (I_{T3H}) як відношення відсотку населення регіону, що стало працювати в лісовому секторі, за становленням ринку ($T3H_{зсп}$) до відсотку, який був до становлення ринку ($T3H_{дсп}$):

$$I_{T3H} = \frac{T3H_{зсп}}{T3H_{дсп}}. \quad (13)$$

Звичайно, кожна етноприродна територія формує свій пакет соціальних замовлень на соціально-екологічні функції лісу, що може викликати необхідність інших індикаторів соціального ефекту інститутів, але методичні підходи до оцінки соціальної ефективності залишаються незмінними, а саме:

– шляхом експертних оцінок визначається ступінь важливості кожного з індикаторів соціального ефекту в наведеній вище ситуації: $\alpha_{P3A}, \alpha_{PPB}, \alpha_{P3Г}, \alpha_{PPH}, \alpha_{T3H}$ ступені важливості впливів інститутів на стан забруднення атмосфери, рівень поверхневих водостоків, стійкість ґрунтів до зсувів, рекреаційне навантаження, трудова зайнятість населення відповідно;

– визначається коефіцієнт сумарної соціальної ефективності інституціонального забезпечення ($CE\Phi^{I3}$) як приведена сума відносних змін визначених соціальних індикаторів за певний період часу:

$$CE\Phi^{I3} = \alpha_{P3A} * I_{P3A} + \alpha_{PPB} * I_{PPB} + \alpha_{P3Г} * I_{P3Г} + \alpha_{PPH} * I_{PPH} + \alpha_{T3H} * I_{T3H}; \quad (14)$$

– проводиться аналіз отриманого результату, якщо $CE\Phi^{I3} > 0,06$, соціальна ефективність інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу оцінюється в 5 балів (високоєфективна), за $0,04 < CE\Phi^{I3} \leq 0,06$ – 4 бали (ефективна), за $0,02 < CE\Phi^{I3} \leq 0,04$ – 3 бали (недостатньо ефективна), за $0,005 < CE\Phi^{I3} \leq 0,02$ – 2 бали (низька соціальна ефективність). За менших значень коефіцієнта соціальної ефективності вважається, що соціальний ефект інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу за період спостережень не проявлявся.

Концепція сталого природокористування вимагає від кожної економічної системи, передусім від еколого-економічної системи, діяльність якої безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів, організації операційної (виробничої) діяльності на екологічно безпечному рівні. Екологічно безпечний рівень визначається як такий, що дає змогу підтримувати встановлений на певних природних територіях загальноприродний баланс. Екологічна ефективність інститутів еколого-економічної системи саме й визначається ступенем досягнення цілі щодо екологічно безпечного функціонування еколого-економічної системи, яку вони забезпечують. Генерування лісами соціально-екологічних благ супроводжується певними навантаженнями, які мають цілком реальні прояви: шкідливі викиди в атмосферу можуть уражати (отруювати) значні лісові площі, буревії зламують дерева в лісових захисних полосах, селі викорчуюють із корінням вікові дуби. Тобто соціально-екологічні властивості лісі несуть значні навантаження, усунення чи локалізація яких і є напрямом досягнення екологічно безпечного стану лісів. Виміром екологічної ефективності інститутів може бути баланс між величиною можливих навантажень на соціально-екологічні властивості лісів (утрата соціально-екологічного ресурсу в грошовому вимірі (B_{cep})) і величиною грошових і матеріальних ресурсів, які спрямовуються на компенсацію цих навантажень (K_{cep}). Відношення величини втрат до величини компенсацій визначається як коефіцієнт екологічної ефективності інституціонального забезпечення ринку соціально-екологічних послуг лісу ($EE\Phi^{I3}$):

$$EE\Phi^{I3} = \frac{B_{cep}}{K_{cep}} \quad (15)$$

Якщо $EE\Phi^{I3} \leq 1$, то нормативно-правова база (інститути еколого-економічної системи) здатна забезпечити загальноприродний баланс і оцінюється в 5 балів, за $1 < EE\Phi^{I3} \leq 1,5$ екологічний баланс вважається напруженим та екологічна ефективність інститутів оцінюється в 4 бали, за $1,5 < EE\Phi^{I3} \leq 2$ екологічна ситуація вважається загрозливою й ефективність інститутів оцінюється в 2 бали, за $EE\Phi^{I3} > 2$ система інституціонального забезпечення не несе екологічного ефекту, екологічні умови функціонування ринку соціально-екологічних послуг лісу критичні.

Наведені шляхи вирішення проблеми оцінки ефективності інститутів ринку соціально-екологічних послуг лісу дають змогу оцінити кожний з ефектів (економічний, соціальний, екологічний), які може забезпечити відповідні правила координації й мотивації діяльності агентів ринку.

Висновки. У статті обґрунтовано необхідність комплексного підходу до оцінки системи інституціонального забезпечення еколого-економічної системи як такої, що може генерувати комплекс ефектів, а саме: економічний, соціальний і екологічний. Методика оцінки ефективності інститутів визначена як система методів щодо розрахунку кожного зі складників ефективності і поєднання результатів за рахунок уведення єдиного показника (бальний метод представлення результатів). Для розрахунку економічної ефективності запропоновано метод порівняння, який дає можливість визначити динаміку економічних показників еколого-економічної системи під

впливом розвитку інститутів. Соціальну ефективність оцінюють за методом розрахунку значень соціальних індикаторів, що висвітлюють ступінь соціальної спрямованості регуляторів функціонування еколого-економічної системи.

Екологічну ефективність інститутів запропоновано оцінювати методом еколого-економічного балансу, що дає змогу визначити рівень спроможності інститутів підтримувати рівень екологічної безпеки.

Література:

1. Polonyi K. The Economy as Instituted Process. Trade and Market in the Early Empires / K. Polonyi - Clencoe, 1957. – 87 p.
2. Эрроу К. Возможность и пределы рынка как механизма распределения ресурсов / К. Эрроу // THESIS. – 1993. – Т. 1. – Вып. 2. – С. 53.
3. Лафта Дж.К. Эффективность менеджмента организации : учеб. пособ. / Дж.К. Лафта. – М. : Русская деловая литература, 1999. – 234 с.
4. Rhodes R. Control and power in central – local government relations / R. Rhodes. – Farnborough. Cover, 1981. – P. 90–107.
5. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. ; общ. ред. Л.И. Евенко. – М. : Дело, 1998. – 704 с.
6. Бохан А.В. Визначальні принципи екологізації підприємництва в сучасних умовах трансформації суспільства / А.В. Бохан // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С.153–160.
7. Лицур І.М. Ефективність використання лісо-ресурсного потенціалу як чинник оптимізації просторового розвитку регіонів / І.М. Лицур // Проблеми модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку : матеріали наук.-практ. конф. – К. : ПВВ НЛТУ, 2007. – С. 217–231.

Суска А.А. Разработка методических подходов к оценке эффективности институциональной среды рынка социально-экологических услуг леса

Аннотация. В статье разработаны и обоснованы методические подходы к оценке эффективности институциональной среды рынка социально-экологических услуг леса, которая учитывает комплексный характер институционального эффекта и особенности проявления каждой из составляющих.

Ключевые слова: рынок, эколого-экономическая система, институт, эффективность институтов, экономический эффект, социальный эффект, экологический эффект, социальные индикаторы, экологическая безопасность.

Suska A. The methodical approaches designing for the estimation of the efficiency of the institutional environment market of forests socio-ecological services

Summary. The article develops and substantiates methodical approaches to assessing the effectiveness of the institutional environment of the market for social and ecological services of the forest, which takes into account the complex nature of the institutional effect and the peculiarities of the manifestation of each of the components.

Keywords: market, eco-economic system, institute, institutional efficiency, economical effect, social effect, ecological effect, methods, methodology, social indicators, ecological safety.